

M. Skoryk, B. Felts, A. Korchynskiy, V. Besedin, O. Bodin, N. Shoemaker-Savvytska et al.

In 2013, Odessa Specialized Secondary Music Boarding School named Professor P. Stolyarskiy marked its 80th anniversary. The school is named in honor of outstanding musicians and teachers. His pedagogical methods sprouted outstanding results. D. Oistrakh, E. Hylels, B. Goldstein, V. Klimov, R. Fine, S. Snytkovskyy, M. Weimann, P. Vernikov and others – the names of earlier generations, who currently serve legend of the violin world of art.

History of Kharkiv specialized secondary school boarding began in 1933. In the early 90-ies of XX century on the initiative of the staff of the school there were several large-scale musical projects of international importance. The first of these - Competition for Young Pianists Krainev (beg. 1992), which was made by the founder of Honored Artist of Ukraine, Prof. V.N. Altukhov which of 1984 led Kharkiv secondary specialized boarding school. In the 1997 competition went to the European Union of Music Competitions for Youth, it means that the high international status.

Today Lviv Secondary Specialized Music boarding school named after Solomia Krushelnyska known for its winners. Notable alumni work not only in Ukraine, but also abroad.

In Odessa Specialized Secondary Music School of Professor P. Stolyarskiy to date and active and diverse activities as students and teachers for the development and internalization of cultural values of national and world culture.

In 1994, in the capital of Ukraine on the Dnipro bank was founded the Kiev Academy of Arts as a child embodies the dream of a famous Ukrainian composer and teacher M. Chemberzhi. The original concept of continuous professional education is an effective model when one school gifted child goes from elementary to higher education.

Keywords: creative youth gifted individual, national and international festivals and competitions

УДК: 111.852:236.1

Ємець Наталія Анатоліївна
канд. філос. наук, доцент,
завідувач кафедри гуманітарних дисциплін
Чернігівського національного
технологічного університету

ІДЕЯ ПЛАТОНА І АРИСТОТЕЛЯ ЯК ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ НЕОСХОЛАСТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ ДОБИ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО

Розглядається вплив філософії античної Греції на формування класичної філософії в Україні в XVII – на початку XVIII століття. Античний культурний і, перш за все, філософський, спадок в процесі формування національної та суспільної свідомості в даний період відіграв фундаментальну роль. Аналізується онтологічна та антропологічна спадщина Платона та Аристотеля, на яку спирається вітчизняна філософська думка XVII – поч. XVIII ст.

Ключові слова: неосхоластична філософія, барокова схоластика, аристотелізм, неоплатонізм, натурфілософія, антропологічні пошуки, антична культура.

Постановка проблеми. Проблематика статті пов'язана з культурно-історичними обставинами, у яких відбувається становлення професійної філософії в Україні за часи вітчизняного бароко. Національно-визвольні змагання, військові протистояння середини та другої половини XVII ст. безпосередньо впливають на формування національної та суспільно – культурної свідомості, невід'ємною складовою якої і, одночасно, відображенням її, є філософська думка. У діалозі української та європейської культур XVII-XVIII ст. надзвичайно складний і виснажливий період. Саме на цей час припадає яскравий і самобутній розвиток українського бароко, яке, на думку В. Павлова, так само як і європейська барокова культура в цілому, звертається до кращих надбань Античності [12, 217]. Ця тенденція в повній мірі знайшла своє відображення і у філософії зазначеного періоду, яку Я. Стратій визначає, як «барокову схоластику» [14, 91], для котрої античний культурний і, перш за все, філософський, спадок відіграв фундаментальну роль. Це й зумовлює **актуальність** нашого дослідження, коли діалогічність культурних процесів знову на часі.

Аналіз досліджень і публікацій. Сучасні дослідники української філософської думки XVII-XVIII ст. – І. Бичко, В. Горський, М. Кашуба, В. Нічик, Я. Ісаєвич та ін. розглядають філософські ідеї зазначеного періоду як своєрідне поєднання вітчизняної традиції київського «візантизму» зі здобутками не лише західноєвропейської схоластики, а й ідей гуманізму, реформації, раннього

Просвітництва. Основу академічних філософських курсів у перших українських колегіумах та академіях складало вчення Арістотеля, звільнене від середньовічних теологічних догматів епохою Відродження. Воно несло в собі, підкреслює М. Кашуба, «такі ідеї реформації та світського гуманізму, яких вимагало суспільно-політичне життя того часу» [7, 17].

У зв'язку з цим В. Нічик наголошує, що діалогічне ставлення до античної філософської спадщини визначається переважною зорієнтованістю вітчизняного Просвітництва на західну науку, на культ розуму і сонце освіти як найперші джерела суспільного прогресу і добробуту [11, 246]. Водночас І. Захара звертає увагу, що професори Києво-Могилянської академії не були коментаторами Стагіріта, бо його філософський спадок слугує вихідним пунктом у побудові відповідної філософської системи [5, 270].

Та більшість дослідників сходяться на думці про те, що Арістотель був хоча й надзвичайно поважним, але не беззаперечним авторитетом для киево-могилянців. Про це свідчить, як зазначає П. Кралуок, той факт, що вивчення «вільних наук» передбачало звернення до античної культури і, зокрема, до давньогрецької та римської філософії [8, 277].

Мета. Ми ставимо за мету розглянути вплив основних положень вчень Платона та Арістотеля на формування української філософії XVII – поч. XVIII ст., що дає змогу зрозуміти своєрідність становлення й суті вітчизняної філософії, визначити її місце в загальноєвропейській історії розвитку як філософської культури, так і духовної культури в цілому.

Виклад основного матеріалу. У XVII – на початку XVIII століття в Україні відбувається становлення професійної, а, радше, класичної філософії. В цьому процесі кардинальну роль відіграла діяльність професорів Києво-Могилянської академії, зокрема, Лазаря Барановича, Кирила Транквіліона-Савроцевського, Сільвестра Косова, Інокентія Гізеля, Георгія Кониського та ін. Зазначимо, що більшість з них здобували філософську освіту в провідних західноєвропейських університетах, саме тому при читанні курсів філософії професори здебільшого розробляли варіанти концепції синтезу християнського неоплатонізму та вчення Арістотеля з елементами філософії раннього Просвітництва, що перегукується з традиційною «софійністю» українського народу і передбачає органічне переплетення релігійної духовності й дискурсивного розуму. Саме таке поєднання дає можливість визначати філософію цього періоду, як неосхоластичну (В. Личковах).

Твори античної та візантійської філософії були розповсюджені в Україні задовго до заснування Києво-Могилянської колегії, яка згодом була реорганізована в академію. Це такі, як грецькі та латинські видання Арістотеля, повне зібрання творів Платона, «Енхірідіон» Епиктета, твори Іоанна Дамаскіна, Федора Студіта, в XVI столітті Псевдо-Діонісія Ареопагіта [6, 24]. Антична культурна спадщина розповсюджувалась в Україні й завдяки працям таких західноєвропейських гуманістів, як Петрарка, П'єтро Помпонати, Марсиліо Фічіно, Джироламо Кардано, Піко дела Мірандола. Деякі вихідці з України, а до їх числа належить і більшість професорів Києво-Могилянської академії, вивчали філософію в західноєвропейських університетах, викладали там свої курси.

Не останню роль у знайомстві киян з творами Платона та Арістотеля відіграли й твори візантійських Отців Церкви. Адже східна Церква, на відміну від західної, ніколи не ставилася до античної спадщини абсолютно негативно. Використання творів Арістотеля є характерним вже для богословів Антіохської школи, які прагнули звертатися до логіки розуму, в той час як їх ідейні противники з Александрійської школи вдавалися до міфопоетичного платонізму, містики й алегоризму. Звернення до творів візантійських богословів і мислителів мало позитивне значення ще й тому, що воно опосередковано сприяло продовженню і підтримці традиції в ставленні до Арістотеля, що йшла від культури Київської Русі. Це ставлення підтримувалось і візантійськими дидасками, що одержали освіту в Італії і працювали на Україні в XVI -XVII ст., та візантійськими греками – носіями християнської культури.

Онтологічна спадщина античної філософії стає ґрунтом, на який спирається вітчизняна філософська думка XVII – поч. XVIII ст., розробляючи натурфілософські концепції. Відбувається поступова зміна розуміння проблеми єдності світу, свідченням чого були пантеїстичні та деїстичні елементи, що трактують співвідношення Бога і природи через прагнення подолати характерний для середньовіччя розрив між земним і небесним, між універсаліями і одиничними речами. Відбувається об'єднання матеріального й ідеального у визначенні поняття природи, вчення про однорідність матерії підмісячних речей, про її постійну кількість, про її ненароджуваність і незнищуваність, про невіддільність форми від матерії, а також про єдність і взаємоперетворюваність чотирьох першоелементів.

Визначення матерії або першоматерії, яка розглядається як субстрат, основу всіх природних речей та явищ, а також як суб'єкт зміни природних тіл, дається за Арістотелем. Як писав І. Гізель,

першоматерія добре описана Арістотелем: «На його думку, вона представляє собою первинний суб'єкт, з якого виникає щось, що знаходиться в ній не випадково, і якщо щось знищується, в нього ж і перетворюється». В основі всього, що існує, лежить першоматерія. «Якби не було першоматерії, то наслідком цього було б те, що природний фактор творив і переміщував би в ніщо» [1, 347].

Розуміння матерії як абстрактного, позбавленого будь-яких якісних відмінностей субстрату і суб'єкта субстанціальних змін, не було в українській бароковій філософії новим. Вперше воно було обгрунтоване ще у філософських системах Платона і Арістотеля, пройшло через середньовіччя і в XVII ст. вже поступово втрачало своє значення, звільняючи місце концепції, згідно з якою матерія представляла собою сукупність вічних і незмінних первинних властивостей або абсолютно неподільних фундаментальних, конструктивних елементів Всесвіту.

У філософських курсах професори Академії намагаються поєднати дві досить різні концепції творення. По-перше, світ розглядається як творений з нічого, по-друге, як такий, що складається з чотирьох елементів, або стихій. Зокрема, Петро Могила визначає світ як такий, що створений Богом всемогутнім «з нічого словом єдиним» [10, 91]. А І. Гізель стверджує, що саме Бог з нічого творить матерію, яка лежить в основі усіх речей світу. До того ж матерія не є випадковістю, оскільки існування її визначено волею Творця. Отже, категорія «ніщо» у Гізеля виступає уже в якості арістотелівської першоматерії, яку він розглядає, як «первинний суб'єкт, із якого виникає щось, що знаходиться в ній не випадково і, якщо щось знищується, то в нього ж і перетворюється» [1, 348]. Ще один український бароковий філософ Г. Кониський, розвиваючи ідеї Арістотеля, визначає матерію, як пасивний початок, з якого виводиться усе розмаїття світу [7, 55].

Відаючи данину Арістотелю, українські філософи розглядають і проблему чотирьох елементів, або стихій. Наприклад, І. Гізель у розділі трактату «Твір про всю філософію» – «Елементи» – полемізує з новочасним італійським математиком і філософом Джироламо Кардано. Згідно з теорією останнього, в основі усіх речей лежить пасивна першоматерія, яка формується і оживляється світовою душею. Цю світову душу Кардано зводив до тепла і світла і протиставляв її трьом елементам матерії: землі, повітрю і воді, із яких, на його думку, під впливом космічного життєвого тепла виникають організми. Всупереч Кардано, Гізель відстоює думку про те, що вогонь також є елементом і відтак доводить існування не трьох, а чотирьох елементів. Заперечуючи думку Кардано про те, що вогонь не може бути елементом тому, що він негайно знищив би інші тіла, Гізель твердить, що це справедливо тільки стосовно до чистого елементарного вогню, а не такого, який існує в сумішах, або живих істотах [1, 505].

Подібно до Арістотеля, Гізель, відповідно з визнанням чотирьох елементів, виділяє чотири їх властивості, або елементарні якості: тепло, холод, сухість і вологість [1, 487]. На думку могилянського вченого, будь-яка річ, або жива істота представляють собою не механічне нагромадження основних чотирьох елементів, а відповідну комбінацію, яка виникла в процесі складної взаємодії органічно з'єднаних між собою за допомогою субстанційних форм, гармонічно узгоджених в кількісному відношенні елементарних якостей.

Слідом за Арістотелем Гізель виділяє два способи впливу «Неба» на матеріальні субстанції: «По-перше, світло, а по-друге, рух. І один і другий проявляють себе в доцільній будові повітря й елементів» [1, 474]. Окрім цих двох способів впливу, на його думку, існують ще «приховані впливи, за допомогою яких сила Неба так впливає на землю, що цього не можуть зробити ні світло, ні тепло, ні рух. Так, рух моря не можна пояснити ні дією Місяця, ні силою тепла, світла або руху» [1, 474]. Небо є видимим завдяки матеріальним тілам і явищам, які воно містить. Воно має колір «з причини земних випаровувань і хмар, що знаходяться під ним, в яких сонячні промені викликають різноманітні кольори в залежності від розміщення їх густоти і розрідженості. Якщо ми бачимо Небо синім, блакитним, то цей колір походить від повітря або від яскравих випаровувань; ми бачимо також, що коли дим з димаря піднімається в блакитне небо, він сам стає блакитним» [1, 472].

У той само час, вчений в цілому не погоджується з арістотелівським антропоморфним розумінням Неба як живого організму, але використовує елементи цього розуміння, які були відроджені в новому ренесансному розумінні природи. Гізель, як і Коперник, Сонце називає «душею світу» і стверджує, що в ньому як в серці живої істоти зосередились усі сили природи. «Як в тілі тварини серце є животворним джерелом ..., що наділяє органи силою, так і сонце, ніби-то серце Неба, розсилає свою силу по всій природі», – зауважує він [1, 480]. Це образне порівняння сонця з душею світу, з животворним джерелом, що вміщує в себе усі сили природи, підкреслення його ролі у світі в певній мірі можна розглядати як наближення до геліоцентризму, що обгрунтував М. Коперник.

Божественна єдність, істинність, добро, краса сповнюють світ, «як боже пізнання переважає створене пізнання, так боже бажання [переважає] всяке інше бажання» [1, 161]. Загалом

натурфілософські ідеї професорів Києво-Могилянської академії поєднували в своєму світовідчутті середньовічну гармонію і барокову антитетичність, що й склало суть неосхоластики.

Антропологічні пошуки українських мислителів цього періоду за витоки мають також античну спадщину. Розуміння людини як важливої частини світобудови, унікальної в тому сенсі, що в її сутнісній основі поєднуються атрибути протяжності й мислення, утверджується в українській філософії XVII - XVIII століття, яка розвивалася в межах філософії епохи бароко і Нового часу в цілому. Вона розкрила трагічну внутрішню боротьбу різних за своєю природою душевних сил людини: пов'язаних із тілом вегетативної й чуттєвої з розумною, божественною за походженням, душевною силою. Новочасна філософія вказала також і на шляхи подолання спричинених цією боротьбою душевних сил, внутрішніх конфліктів людини з самою собою, уможлививши нове обожнення людини, однак не цілісної її природи, а лише її розуму.

В цьому контексті професори Академії, зокрема Г. Кониський, І. Гізель, роблять досить ґрунтовний аналіз пізнавальних здатностей людини. Джерело пізнання – природа, активна сила у процесі пізнання – людина, її творчий розум [7, 99-100]. Бог за своєю апофатичною суттю залишається незбагненим для людини. Вона пізнає Його через віру, якої її навчає церква, а також через роздуми про наслідки божественних дій і виявів. Бог і творить, і опікує, і підтримує створене, виступає гарантом його цілісності й незнищеності. Він є її Творець, і Промисленник і Вседержитель світу.

У зв'язку з цим не можна не відзначити, що переакцентування онтології з непорушного Бога на мінливу природу, яке розпочалося за доби Відродження, було разом з тим перенесенням уваги дослідників із статичної на динамічну, й воно ще більше підсилюється в культурі бароко. На думку Д. Чижевського, те, «що надає бароко його власного індивідуального характеру, це – рухливість, «динамізм» бароко; в пластичному мистецтві це – любов до складної кривої лінії, на відміну від простої лінії та гострого кута чи півкола готики та ренесансу; в літературі та житті – це потреба руху, зміни, мандрівки, трагічного напруження та катастрофи, пристрасть до сміливих комбінацій, до авантюри; в природі бароко знаходить не стільки статику та гармонію, як напруження, боротьбу, рух» [16, 240].

Гостре відчуження плінності й змінюваності земного буття не могло не позначитися й на сприйнятті *людського існування*. Воно уявлялося як певний рух, напружена динаміка злетів і падінь, протиріч і катаклізмів. Народжене немовля стає юнаком, юнак мужніє, а повний сил дорослий чоловік перетворюється на немічного старця. У процесі життєдіяльності людини постійно змінюється її місце перебування, вона ходить, їздить, плаває. Ще більш несталою є доля людини, сьогодні вона багата, здорова, всіма шанована, а завтра – убога, хвора, упосліджена. Так само мінливими є норів та поведінка людини, вона буває і доброю, і злою, і смиренною, і гоноровитою, сповненою теплого почуття до Бога та байдужою до нього.

Тому у бароковій літературі життя людини зображується як послідовний рух, перебування в дорозі, а сама вона – як подорожній, мандрівник, прочанин. Топоси шляху і мандрів належать у ній до найпоширеніших. Розгляд тих фрагментів руху, які фіксували перехід від простого до складного, від нижчого до вищого, готував виникнення поняття розвитку. Воно закономірно пов'язувалося в тогочасній свідомості з християнською концепцією творення світу та закладеною в ній ідеєю ієрархізму, яка, проте, здобула на Заході більшого значення та розвитку, ніж на Сході.

Творення світу, у тлумаченні українських філософів, є цілеспрямованим процесом, який закінчується *творенням людини*. Наділена смертним тілом і безсмертною душею, вона є вінцем творення й опосередковуючою ланкою між світом та Богом. Світ створено для людини, він є антропоцентричним. Розуміння людини як вінця всього створеного, господаря світу є традиційним у християнській антропології. Але за доби Відродження, коли в пізнанні відбувалося переакцентування уваги з Бога на людину, певні семантичні зрушення відбулися й у тлумаченні антропоцентризму – вони йшли у напрямку визнання більшої самостійності людини, її самовладдя, а отже, й відповідальності за свої вчинки. Розуміння самоцінності людини та її свободи йшло поруч з усвідомленням людської причетності до нагромадженого людством зла у світі.

З точки зору діалогу культур у XVII – на початку XVIII ст., з початком утвердження барокового світогляду, відроджується й античний принцип *theatrum mundi*, згідно з яким світ є театром, а людина – актором, що грає свою роль. Цей принцип відображав усвідомлення одного з важливих аспектів значення гри в житті людини. Адже гра є засобом прилучення індивіда до родової сутності, до набутого людством упродовж історії досвіду, різноманітних форм трудової діяльності, побутового й суспільного спілкування, культури загалом. Це прилучення здійснюється як вільна реалізація творчих потенцій людини, яка приносить їй радість і задоволення. У грі майбутнє немовби переноситься в сучасне, породжуючи відчуття компенсації відсутніх вимірів існування й повноти людського буття.

У трактуванні професорами Академії принципу *theatrum mundi* останній розглядається немовби у двох вимірах. Передусім він постає як грандіозне видовище природи: це і обертання небесних сфер, і гра стихій, і мінливість незліченних видів тварин і рослин. Так само як і на сцені, тут відбувається послідовна зміна декорацій, панують певні ритми і правила. Вони встановлюються Богом, бо світ є вільною реалізацією Його творчих потенцій, і Він виступає щодо нього і як автор сценарію, і як режисер-постановник. У цьому розумінні світ є немовби постійно здійснюваною Богом виставою, «божественною комедією». Людина у ньому є глядачем, який повинен розшифрувати сценічну символіку, за позірним і темпоральним знайти сліди вічного і істинного та поєднатися з ними. Адже Бог є всюдисутнім і все насичує своїм Логосом-Словом, Софією Премудрістю, а її зрозуміння й відшукання є для людини сенсом усієї вистави.

Але людина є у театрі світу не лише глядачем божественного видовища, бо її завдання є поліфункціональними; оскільки Бог створив світ заради неї й настановив її господарем усієї живої природи, «піддав під ноги її». А бути господарем – це означає порядкувати домом світу за допомоги найрізноманітніших способів діяльності. І тут царина природного поєднується зі сферою людською, суспільною, де людині належить найактивніша роль, вона не лише грає, тобто виконує своє сценічне призначення, а й є співтворцем Божого дійства.

Разом з тим зазначимо, що твердження Арістотеля, який був великим, але не беззаперечним авторитетом, у Київській академії ніколи не розглядалися як такі, що не можуть бути спростованими. Зокрема, піддавалися критиці деякі твердження Арістотеля щодо співвідношення матерії і форми, назви і предмета, переглядалося багато тез арістотелівської фізики. Так, наприклад, що стосується невіддільності простору від тіла, київські вчені так само, як і Декарт та Лейбніц, продовжували напрям, закладений Арістотелем, протилежний напрямові, що йшов від Левкіппа – Демокріта та Ньютона. Але стосовно кінцевого і безкінечного, перервного і неперервного, відкидаючи зенонівське розуміння питання, київські професори, багато в чому розходилися і з Арістотелем.

Так само відходили від Арістотеля і щодо пояснення причин руху. Відомо, що Арістотель пояснював переміщення тіл їх прагненням до своїх природних місць. Йдучи далі теорії поштовху – «*impetus*», – прийнятої представниками другої схоластики, Гізель, наприклад, звертався і до такого компоненту причини руху, як тяжіння [15, 88-92]. Отже, можна погодитися з думкою М. Пелеха, що твори Арістотеля використовувались київськими вченими, не як незаперечний авторитет, а як основа, виходячи з якої, вони розвивали нові думки та ідеї [13, 5-10].

Висновки.

Ставлення українських барокових філософів до Арістотеля було ближчим до позицій гуманістів періоду Відродження, аніж до середньовічних схоластів. На той час для України, яка ще не засвоїла повністю античної спадщини, перше дійсно широке ознайомлення з творами Платона Арістотеля, що почалося в братських школах і Києво-Могилянській академії, мало, беззаперечно позитивне значення.

Таким чином, філософська система поглядів, що склалася в Україні в XVII – на початку XVIII століття, незважаючи на властивий їй перехідний характер, стала якісно новим й історично значимим етапом у розвитку вітчизняного філософського та наукового мислення. Властива їй суперечливість, причиною якої була наявність елементів різних світоглядних систем, та їхній діалогізм, мала прогресивне значення, оскільки свідчила про відхід від умоглядних, відірваних від дійсності схоластичних філософських концепцій і сприяла утвердженню в українській філософії ідей Нового часу. Розробляючи таку систему поглядів, вітчизняні мислителі XVII століття через діалог культур творчо переосмислювали західноєвропейські ідеї, і, перш за все, філософський спадок античної культури.

Література

1. Gieselii I. *Opus totius philosophiae* 1645 – 1647. Ін-т рукопису ЦНБ НАА Укр. – Мел.М.П. /128 – Р. 347
2. Бичко І.В. Ментальна співзвучність української та європейської філософських традицій: «кордоцентричні мотиви» // Київські обрії: історико-філософські нариси. – Київ: Стило, 1997. – С.316-337
3. Горський В.С. Історія філософської та суспільної думки як компонент національної самосвідомості. // Проблеми філософії. Випуск 90. Актуальні проблеми історико-філософської науки. – К., 1991. – С. 3-9
4. Горський В.С. Філософія в українській культурі: (методологія та історія). – Філософські нариси. – К., 2001. – 236 с.
5. Захара І.С. Философское наследие Сенеки в Киево-Могилянской академии // Отечественная философская мысль XI – XVII вв. и греческая культура: Сб. науч. тр. / АН Украины. Ин-т философии; Редкол.: В.М. Ничик и др. – К.: Наук. думка, 1991. – С. 266-273

6. Ісаєвич Я.Д. З історії викладання філософії на Україні (XVI – XVIII ст.) // Від Вишенського до Сковороди: З історії філос. думки на Україні XVI – XVIII ст. – К.: Наук. думка, 1972. – С. 24-35
7. Кашуба М.В. Георгий Конисский. – М.: Мысль, 1979. – 173 с.
8. Кралюк П.М. Отношение украинских мыслителей конца XVI – начала XVII в. к античной философии // Отечественная философская мысль XI – XVII вв. и греческая культура: Сб. науч. тр. / АН Украины. Ин-т философии; Редкол.: В.М. Ничик и др. – К.: Наук. думка, 1991. – С. 273-278
9. Личковах В.А. Філософія етнокультури: теоретико-методологічні та естетичні аспекти історії української культури / В.Личковах. – К.: ПАРАПАН, 2011. – 226 с.
10. Могила П. Требник Митрополита Петра Могили: У 2-х т. – К.: Т.1 – 872 с.
11. Ничик В.М. Рецепции греческой духовной культуры на Украине в конце XVI – начале XVII в. // Отечественная философская мысль XI – XVII вв. и греческая культура: Сб. науч. тр. / АН Украины. Ин-т философии; Редкол.: В.М. Ничик и др. – К.: Наук. думка, 1991. – С. 246-258.
12. Павлов В. Барочные мотивы в философии Иннокентия Гизеля // Человек в культуре русского барокко: Сб. статей по материалам международной конференции. ИФ РАН Москва, Историко-архитектурный музей «Новый Иерусалим». – М.: ИФ РАН, 2007. – С. 216-224.
13. Пелех П.М. З історії вітчизняної психології XVII ст. // Нариси з історії вітчизняної психології (XVII – XVIII ст.). – К.: Рад школа, 1952. – С. 5-79.
14. Стратий Я.М. Концепция человека в «Трактате о душе» И. Гизеля // Проблемы философии, выпуск 74. – К., 1987. – С. 91-97.
15. Стратий Я. М. Проблемы натурфилософии в философской мысли Украины XVII в. – К.: Наук. думка, 1981. – 206 с.
16. Чижевський Д. Історія української літератури: Від початків до доби реалізму. – Тернопіль, 1994. – 479 с.

References

1. Gieselii I. Opus totius philosophiae 1645 – 1647. In-t rukopysu TsNB NAA Ukr. – Mel.M.P. /128 – R. 347
2. Bychko I.V. Mentalna spivzvuchnist ukrainskoi ta yevropeiskoi filosofskykh tradytsii: «kordotsentrychni motyvy» // Kyivski obrii: istoryko-filosofski narisy. – Kyiv: Stylos, 1997. – S.316-337.
3. Horskyi V.S. Istoriiia filosofskoi ta suspilnoi dumky yak komponent natsionalnoi samosvidomosti. // Problemy filosofii. Vypusk 90. Aktualni problemy istoryko-filosofskoi nauky. – К., 1991. – С. 3-9.
4. Horskyi V.S. Filosofiiia v ukrainskii kulturi: (metodolohiia ta istoriia). – Filosofski narisy. – К., 2001. – 236 s.
5. Zakhara I.S. Filosofskoe nasledie Seneki v Kievo-Mogilianskoi akademii // Otechestvennaia filosofskaia mysl' KhI – XVII vv. i grecheskaia kul'tura: Sb. nauch. tr. / AN Ukrainy. In-t filisofii; Redkol.: V.M. Nichik i dr. – К.: Nauk. dumka, 1991. – S. 266-273.
6. Isaievych Ya.D. Z istorii vykladannia filosofii na Ukraini (KhVI – XVIII st.) // Vid Vyshenskoho do Skovorody: Z istorii filis. dumky na Ukraini KhVI – XVIII st. – К.: Nauk. dumka, 1972. – S. 24-35.
7. Kashuba M.V. Georgii Konisskii. – М.: Mysl', 1979. – 173 s.
8. Kraliuk P.M. Otnoshenie ukrainskikh myslitelei kontsa KhVI – nachala XVII v. k antichnoi filosofii // Otechestvennaia filosofskaia mysl' KhI – XVII vv. i grecheskaia kul'tura: Sb. nauch. tr. / AN Ukrainy. In-t filisofii; Redkol.: V.M. Nichik i dr. – К.: Nauk. dumka, 1991. – S. 273-278.
9. Lychkovakh V.A. Filosofiiia etnokultury: teoretyko-metodolohichni ta estetychni aspekty istorii ukrainskoi kultury / V.Lychkovakh. – К.: PARAPAN, 2011. – 226 s.
10. Mohyla P. Trebnyk Mytropolity Petra Mohyly: U 2-kh t. – К.: Т.1 – 872 s.
11. Nichik V.M. Retseptsii grecheskoi dukhovnoi kul'tury na Ukraine v kontse KhVI – nachale XVII v. // Otechestvennaia filosofskaia mysl' KhI – XVII vv. i grecheskaia kul'tura: Sb. nauch. tr. / AN Ukrainy. In-t filisofii; Redkol.: V.M. Nichik i dr. – К.: Nauk. dumka, 1991. – S. 246-258.
12. Pavlov V. Barochnye motivy v filosofii Innokentiiia Gizelia // Chelovek v kul'ture russkogo barokko: Sb. statei po materialam mezhdunarodnoi konferentsii. IF RAN Moskva, Istoriko-arkhitekturnyi muzei «Novyi Ierusalim». – М.: IF RAN, 2007. – S. 216-224.
13. Pelekh P.M. Z istorii vitchyznianoii psykhologhii KhVII st. // Narisy z istorii vitchyznianoii psykhologhii (KhVII – XVIII st.). – К.: Rad shkola, 1952. – S. 5-79.
14. Stratii Ia.M. Kontseptsiia cheloveka v «Traktate o dushe» I. Gizelia // Problemy filosofii, vypusk 74. – К., 1987. – S. 91-97.
15. Stratii Ia. M. Problemy naturfilosofii v filosofskoi mysli Ukrainy KhVII v. – К.: Nauk. dumka, 1981. – 206 s.
16. Chyzhevskiy D. Istoriiia ukrainskoi literatury: Vid pochatkiv do doby realizmu. – Ternopil, 1994. – 479 s.

Емец Наталия Анатольевна, канд. филос. наук, доцент, заведующая кафедры гуманитарных дисциплин, Черниговский национальный технологический университет

ИДЕЯ ПЛАТОНА И АРИСТОТЕЛЯ КАК ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ ОСНОВАНИЕ НЕОСХОЛАСТИЧЕСКОЙ ФИЛОСОФИИ ЭПОХИ УКРАИНСКОГО БАРОККО

Рассматривается влияние философии античной Греции на формирование классической философии в Украине в XVII – в начале XVIII века. Антическое культурное и, прежде всего, философское наследие в процессе формирования национального и общественного сознания в данный период сыграло фундаментальную роль. Анализируется онтологическое и антропологическое наследие Платона и Аристотеля, на которое опирается отечественная мысль XVII – нач. XVIII в.

Ключевые слова: неосхоластическая философия, барокковая схоластика, аристотелизм, неоплатонизм, натурфилософия, антропологические поиски, антическая культура.

Nataliya Yemets, Chernihiv National Technological University, PhD, associate professor

PLATO'S AND ARISTOTLE'S CONCEPTS AS A THEORETICAL BACKGROUND OF NEOSCHOLASTIC PHILOSOPHY OF UKRAINIAN BAROQUE EPOCH

This work covers the influence of Ancient Greece philosophy on the development of classic philosophy in Ukraine in the period of XVII – early XVIII centuries. The principal contribution to this process was made by the activities of professors of Kyiv-Mohyla Academy such as Lazar Baranovych, Kyrylo Trankvilion-Stavrovetskyi, Silvestr Kosov, Inokentiy Hizel, Heorhiy Konyskyi and others. Most of them received degree in Philosophy at leading universities of Western Europe. Subsequently, giving a course of lectures in Philosophy, these professors mostly developed the alternative conceptions of Christian Neo-Platonism and Aristotle's doctrine synthesis laced with the Early Enlightenment philosophy elements echoing with the traditional "sophianess" incident to Ukrainian nation, and envisaging a smooth entwinement of spirituality and mind.

The work points out historical aspects that engendered a professional philosophy in Ukraine. National emancipatory competitions, military confrontation of the middle and mid-to-late XVII century directly influenced the formation of national and social mind, which entails philosophic idea as its intrinsic part and reproduction. Ancient, cultural and first of all philosophic heritage played a fundamental part in this process. The foregoing determines the timelines of our research, which intention is to explore the influence of main theses of Plato and Aristotle's doctrine on formation of Ukrainian philosophy of XVII – early XVIII centuries giving the possibility to understand the singularity of motherland philosophy, define its place in pan-European process of philosophic culture development.

A detailed analysis of the degree of solution of the problem in question by contemporary researchers is provided in this work. It encompasses the following theses:

- philosophic ideas of mentioned period are considered as a singular combination of motherland tradition of Kyivan «Byzantism» with achievements of not only scholasticism of Western Europe but ideas of humanism, reformation, Early Enlightenment as well;

- philosophic heritage of Plato and Aristotle serves as a base point of an appropriate philosophic system development;

- an outstanding and authentic development of Ukrainian Baroque was in progress at that time; as well as all European Baroque culture in general, it refers to the best acquisition of the Ancient Times, which was represented in philosophy;

- researchers define the XVII – early XVIII century philosophy as a neoscholastic or «baroque scholasticism».

Ontological heritage of ancient philosophy becomes a founding background for motherland philosophic idea of XVII – early XVIII centuries, and develops physico-philosophical conceptions. The understanding of the world unity gradually modified. That fact was evidenced by pantheistic and deistic elements that interpreted the interrelation of God and Nature, the peculiar for Middle Ages aspiration to overcome the breach between the terrestrial and the celestial, universals and individuals; the unification of the material and the theoretic in determination of nature concept; the learning about the uniformity of subcelestial things substance, the learning about its permanent quantity, its non-natality and its failure to collapse; the learning about inseparability of the form from the substance, and about the unity and interconvertibility of the four elements.

The background of anthropological searches of the thinkers of that period also has an ancient heritage. Understanding of human being as an important part of the universe, whose singularity is interpreted by the fact that its nature combines the attributes of length and mentality, was established in Ukrainian philosophy of XVII – early XVIII centuries, which was developing within the Baroque Epoch philosophy. It discovered a tragic inner fight of naturally diverse mental efforts of a human – a vegetative and sensitive effort that in connected with the human body with a rational mental one of an ambrosial origin. This philosophy also pointed out the ways of overcoming internal conflicts of a human with itself that were generated by that fight of mental efforts, giving the possibility of new adoration of a human, not the integrity of its nature, but only its mind.

The following conclusion has been drawn in our work: actually, the first considerable studying of the country that did not assimilate ancient heritage with Aristotle's works in fraternal schools and Kyiv-Mohyla Academy was of unconditionally positive value.

Philosophic system of minds that was formed in Ukraine in XVII – early XVIII centuries in spite of its intrinsically unsteady nature became in a good manner a new and historically important stage in the development of national philosophic and scientific thinking. Its peculiar inconsistency that was generated from the availability of diverse ideology system elements had a progressive value as far as it witnessed a breakaway from ideological twilight philosophic conceptions, and contributed to the establishment of New Age ideas in Ukrainian philosophy. Developing this system of

minds national thinkers of XVII century creatively reconsidered ideas of Western Europe, and first of all a philosophic heritage of ancient culture.

Key words: neoscholastic philosophy, Baroque scholasticism, Aristotelianism, Neo-Platonism, physico-philosophy, anthropological searches, ancient culture.

УДК: 130.2

Колесник Олена Сергіївна
кандидат філософських наук, доцент,
докторант кафедри теоретичної, прикладної
культурології і музикознавства, Національна
академія керівних кадрів культури і мистецтв

ОСНОВНІ ФОРМИ ХУДОЖНЬОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МІФУ В КУЛЬТУРІ XX – ПОЧАТКУ XXI СТ.

Стаття присвячена розгляду форм художньої інтерпретації міфу в сучасній культурі. Це завдання вимагає визначення параметрів і меж зближення художньої творчості з традиційним міфом. У центрі уваги знаходяться такі нерідко змішувані явища, як міфологізація, деміфологізація, реміфологізація, деконструкція, а також реставрація і імітація міфу. Найбільш придатними для включення міфологічних елементів формами і жанрами сучасного мистецтва є детектив, наукова фантастика і фентезі, магічний реалізм і роман-міф. Усі вони мають свої цілі і методи міфотворчості.

Ключові слова: *деконструкція, деміфологізація, міф, реміфологізація, художня інтерпретація.*

Постановка проблеми. Зближення художньої культури з міфом, що активізувалося за останні два століття, вже стало предметом культурологічної і філософської рефлексії. Однак, для одних дослідників саме слово «міф» є синонімом застарілого, фіктивного, убивчого, для інших – вічного, істинного і рятівного. Відповідно, прямо протилежною може бути і оцінка художньої інтерпретації міфу.

Аналіз публікацій з теми. Зближення і навіть ототожнення мистецтва і міфології помітно в теоріях Р. Гароді, А. Мальро, Е. Касірера; теоретики міфу нерідко водночас виступають як ідеологи неоміфологізму в літературознавстві (Г. Рохайм, К. Клухорн, Ф. Фергюссон, Н. Фрай, Р. Чейз). У філософії, культурології та художній критиці, помітна тенденція розглядати мистецтво як творення образу світу, а твір – як образ Космосу, або власне Космос (М. Гайдеггер, Г. Гачев, Ю. Легенький, Н. Хамітов та ін.). **Завданням дослідження** є систематизація конкретних форм зближення мистецтва з міфом та обґрунтування їх класифікації.

Виклад основного матеріалу. Увага до міфу як відображення душі культури безпосередньо пов'язана з осягненням та ствердженням власної спадщини та ідентичності в стрімко змінюваному світі. В деяких випадках митці свідомо ставлять собі завдання реконструкції або пере-створення міфу, в інших ідеться про успадкування фольклорних мотивів. В українській культурі обидва ці явища присутні в таких масштабах, які дозволяють розглядати мистецтво як художню інтерпретацію національної міфопоетики.

Інтерпретаційний зв'язок художніх творів з міфологією є проблемним, оскільки далеко не завжди можна визначити його *генетичний* чи *гомологічний* характер. Наприклад, збіг структури міфів і художніх творів з перебігом процесу ініціації може пояснюватися або міфологічним походженням деяких літературних жанрів, або ж збігом універсалій розповіді. Тому слушним є зауваження Дж. Кемпбелла щодо існування двох типів міфології: 1) комплексу міфів, поширених у певному суспільстві, та 2) «метафор духовного потенціалу людини» [4, 54]. Художня інтерпретація міфу має справу як зі зверненням до класичних оповідей, так і з перестворенням універсальних структур.

Залежно від особистісних настанов, етнокультурних та історичних традицій, автори зверталися до міфологічних сюжетів з різним ставленням та з різними *цілями*. Митці могли бути самі напівзанурені в міфічне середовище, або ж протистояти йому, могли категорично відкидати міф,